

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף צ

(בעמוד הקודם)

ראה סדר הפשרת מעשרות בסוף הביאור.

תנו רבנן פרות המרכסות בתבואה: פרות הדשות גרעיני שעורים קלויים. דהיינו מדובר בגרעיני שעורים שכבר דשו אותם ונגמרה מלאכתם, ולאחר מכן שורים אותם במים ומיבשים אתם בתנור, ואז עושים להם דישה נוספת להסיר את קליפתם. מכיון שכבר נגמרה מלאכתם אין איסור של 'לא תחסום' בדישה הזו. כפי שלמדנו לעיל (פט, א) שפועל ובהמה אינם אוכלים לאחר גמר מלאכה.

והדשות בתרומה ומעשר: וכן פרות שדשות דישה רגילה (להפריד את הגרעינים מהשיבולים) אלא שהתבואה הזו היא תרומה או מעשר, אין איסור לחסום אותם מלאכול. והיינו אפילו שהחיוב להפריש תרומה ומעשרות חל רק לאחר הדישה הזרייה העימור והמירוח, בכל אופן אם בעל בית הקדים והפריש אותם כשהם עדיין שיבולים, חלה ההפרשה בדיעבד. (וכמו שתבאר הגמרא לקמן).

הסיבה שאין איסור 'לא תחסום' בדישת מעשר שני, בגלל שכתוב "לא תחסום שור **קְדִישוֹ**" דהיינו דיש שהוא שלו וראוי לו, ואילו מעשר שני אינו שלו אלא הוא 'ממון גבוה'. ובתרומה, הסיבה היא בגלל שאדרבא אסור לישראל לתת לבהמתו לאכול מתבואת תרומה. ואפילו כהן אסור להאכיל את בהמתו דברים שהם מאכל אדם משום הפסד תרומה, (אלא מותר לו להאכילה רק כרשינים של תרומה שהם מאכל בהמה, אך הברייתא לא מדברת בכרשינים).

[פירשנו על פי תוס'. ורש"י פירש שאין איסור לחסום בתרומה ומעשרות מכיון שאין זו 'דישה' רגילה, כי כאמור אמורים להפריש תרומות ומעשרות רק לאחר הדישה והמירוח, והתורה אמרה 'לא תחסום שור בדישו' - בדישה המצויה. קשה על פירושו מהמשך הסוגיא].

אבל מפני מראית העין: אמנם מפני 'מראית העין' שלא יחשדו שהוא עובר על לאו של 'לא תחסום', הוא לוקח 'כול' (= מלא אגרוף) מהמין שהיא דשה, ומכניס בתוך סל ותולה על צוארה כדי שתאכל ממנו.

ר"ש בן יוחאי אומר: במקום להביא לה מהמין שהיא דשה, יכול להביא לה כרשינים, בגלל שהם יותר טובים לה למאכל משאר הדברים.

ורמיניה פרות המרכסות בתבואה וכו': מהברייתא הזו קשה על הברייתא הקודמת. כי בברייתא הראשונה כתוב שפרות הדשות בתרומה ומעשר אין איסור לחסום אותם, ובברייתא השניה כתוב שאסור לחסום אותם.

ונכרי הדש בפרתו של ישראל: ואמר לו הישראל 'חסום את פרתי ותדוש בה', הישראל אינו עובר איסור. אבל אם הישראל דש בפרתו של נכרי אפילו בתבואה של נכרי והוא חוסם אותה, הוא עובר על האיסור. עד כאן הברייתא.

תירוץ: בשלמא תרומה אתרומה לא קשיא וכו': ניתן לתרץ את הסתירה לגבי תרומה. הברייתא הראשונה מדברת בתרומה עצמה, ולכן אין בדישתה איסור 'לא תחסום' וכפי שביארנו למעלה. אבל הברייתא השנייה מדברת על פרות שדשות 'גידולי תרומה'. דהיינו הלוקח תרומה וזורע אותה באדמה, גזרו חכמים על הגידולים שצמחו שגם להם יש דין 'תרומה'. (טעם הגזירה, או כדי שישראל לא ימנע מלתת תרומה לכהן, או כדי שהכהן לא יזרע תרומה טמאה שלו כדי לקבל גדולים טהורים, ואז הוא ישהה את התרומה הטמאה עד שיזרע אותה, ויש לחשוש שבינתיים הוא יבוא לאוכלה בטעות). מכיון שמדאורייתא הגידולי תרומה הם חולין גמורים, יש בהם איסור 'לא תחסום' כשהפרות דשות אותם.

אבל הסתירה לגבי מעשר נשארה בקושיא.

וכי תימא מעשר אמעשר: ואם תרצה לתרץ גם לגבי מעשר כמו שתירצת לגבי תרומה, שהברייתא השניה מדברת 'בגידולי מעשר' (מעשר שזרע אותו וצמח), והחידוש כנ"ל שמדאורייתא הם חולין ויש בהם איסור חסימה.

דחיה: בשלמא גידולי תרומה: בשלמא גידולי תרומה גזרו חכמים שדינם כתרומה, ולכן יש צורך לחדש שיש בהם איסור חסימה. אבל בגידולי מעשר לא גזרו חכמים כלל שדינם כמעשר, ואם כן אין שום צורך לחדש שיש בהם איסור חסימה!

והמקור לכך שגידולי מעשר הם חולין, מהמשנה בתרומות - **דתנן גידולי טבל וכו'.**

תירוץ: אלא לא קשיא הא במעשר ראשון הא במעשר שני: הברייתא השניה מדברת על 'מעשר ראשון' הניתן ללוי שהוא נחשב 'לחולין' ולכן יש בו איסור חסימה. אבל הברייתא הראשונה מדברת על 'מעשר שני' שנחשב 'לממון גבוה' ולכן אין בו איסור חסימה (כפי שביארנו למעלה שהאיסור הוא 'לא תחסום שור בדישו' וזה לא נקרא 'דישו' כי הוא לא שלו אלא של גבוה).

ואיבעית אימא הא והא במעשר שני: שתי הברייתות מדברות במעשר שני, אלא שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה האם מעשר שני נחשב 'לממון גבוה' או 'לממון הדיוט'. הברייתא הראשונה סוברת שהוא ממון גבוה ולכן אין בו איסור חסימה, ואילו הברייתא השניה סוברת שהוא ממון הדיוט ולכן יש בו איסור חסימה.

הגמרא מבארת איך יתכן שהפרה תדוש תבואה של תרומה ומעשרות:

היכי דמי: איך יתכן שהפרה תדוש תבואה של תרומה ומעשרות? והרי חיוב תרומה מגיע רק אחרי הדישה והמרות.

תשובה: **כגון שהקדימו בשיבולין:** אמנם החיוב חל רק אחר המירוח, אבל אם הבעלים הקדים והפריש תרומה ומעשרות כשהתבואה עדין במצב של שיבולים, הם חלים בדיעבד.

קושיא: **ולר' יהודה והא בעי חומה:** כפי שתירצנו בתירוץ האחרון הברייתא השנייה סוברת כרבי יהודה שמעשר שני הוא 'לממון הדיוט' ולכן יש בו איסור חסימה. אך הרי 'מעשר שני' חייבים לאכול אותו בירושלים, ואם כן איך מותר להאכיל לבהמה מהמעשר מחוץ לירושלים? כלומר איך בא לאו של "לא תחסם שור בדישו" ועוקר את הלאו של "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך"?

תירוץ: **כגון שדש לפני מחומת בית פאגי:** מדובר שהוא דש בתוך חומת ירושלים החיצונית, שהוסיפו אותה על ירושלים העתיקה. חומה זו נקראת 'בית פאגי' וגם היא נתקדשה בקדושת ירושלים.

הגמרא מביאה תרוץ נוסף לסתירה בין הברייתות:

איבעית אימא לא קשיא כאן במעשר ודאי כאן במעשר דמאי: הברייתא הראשונה מדברת על 'מעשר שני ודאי' שהוא 'לממון גבוה' (כדעת רבי מאיר) ולכן אין בו דין חסימה. אבל הברייתא השניה מדברת על 'מעשר שני של דמאי' דהיינו שנקנה מעם הארץ וספק אם עישרו אותו. ואמנם רוב עמי הארץ מעשרים, ומדאורייתא

הולכים אחר הרוב, אך רבנן גזרו לעשר פעם נוספת. ומכיון שמדאורייתא אין כאן ממון גבוה כי התבואה כבר מעושרת, אסור לחסום את הבהמה.

השתא דאתית להכי: לאחר שהגענו לתרוץ הנוכחי, ניתן גם לתרץ באותו אופן את הסתירה מתרומה לתרומה. הברייתא הראשונה מדברת על 'תרומת ודאי' שהיא אסורה באכילה ולכן אין בה דין חסימה. ואילו הברייתא השניה מדברת על 'תרומת דמאי' שמותרת באכילה מדאורייתא ולכן יש בה דין חסימה.

קושיא: בשלמא מעשר דמאי איכא וכו': אמנם יש 'מעשר של דמאי', אבל אין דבר כזה 'תרומת דמאי'! וכמו שכתוב בברייתא להלן.

והתניא אף הוא ביטל את הוידוי: עזרא קנס את הלויים שלא יקבלו מעשר ראשון בגלל שלא עלו עימו לארץ ישראל מבבל. מכיון שבוידוי מעשר אומרים 'וגם נתתיו ללוי' (= את המעשר ראשון), ואנו לא נותנים אותו, ביטל יוחנן כהן גדול את אמירת הוידוי!

וגזר על הדמאי: הוא בדק בכל ארץ ישראל וראה שעמי ארצות מפרישים רק תרומה גדולה, ולכן הוא גזר שכל מה שלוקחים מעמי הארץ הוא ספק לא מעושר, צריך לעשר, אך אין צורך להפריש תרומה גדולה כי הם כבר הפרשיו אותה.

תירוץ: אלא לא קשיא כאן בתרומת מעשר וכו': עמי הארץ היו חשודים על המעשרות, אמנם גם הם היו מפרישים תרומה גדולה, אך לא את שאר המעשרות. ולכן לימד יוחנן כהן גדול את הקונים פירות מעם הארץ להפריש 'מעשר ראשון', ולהפריש מתוכו את ה'תרומת מעשר' ולתת לכהן - כלומר לתת לכהן את מה שהיה אמור הלוי להפריש לכהן מהמעשר ראשון שהיה אמור לקבל. וזאת מכיון שהאוכל מתבואה שלא הפרישו ממנה תרומה גדולה או תרומת מעשר (= טבל) חייב מיתה.

(אבל לגבי ה'מעשר ראשון' עצמו וכן ה'מעשר עני' שאין באכילתם מיתה אלא רק 'גזל' - מפרישים אותם, אך לא חייבים לתת אותם ללוי ולעני, כי יכולים לומר להם 'המוציא מחבירו עליו הראיה' ועליכם להביא ראיה שעם הארץ לא עישר אותם ותקבלו. בנוסף, מפרישים את ה'מעשר שני' ועולים ואוכלים אותו בירושלים).

לפי זה, הברייתא הראשונה מדברת על 'תרומת מעשר ודאי' שאסורה באכילה כתרומה ולכן אין בה דין חסימה, ואילו הברייתא השניה מדברת על 'תרומת מעשר דמאי' שמותרת באכילה מדאורייתא ולכן יש בה דין חסימה.

*

בעו מיניה מרב ששת היתה אוכלת ומתרת: בהמה שאוכלת בדישה ומשללת, האם הסיבה שאסור לחסום בגלל שהאוכל מועיל לה ואם כן כאן שהוא לא מועיל לה מותר לחסום אותה. או שהאיסור לחסום בגלל שהיא רואה את האוכל ומצטערת כשהיא לא יכולה לאכול, ואם כן גם כשהאוכל לא מועיל לה אסור לחסום אותה.

אמר להו רב ששת תניתוה: למדנו בברייתא ר'בי שמעון בן יוחי אומר מביא כרשינים ותולה לה שהכרשינים יפות לה מן הכל. שמע מינה שהטעם הוא בגלל שהאוכל מועיל לה. ולכן מכיון שהכרשינים הכי טובים לה למאכל, יכול להביא לה כרשינים.

*

איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי: האם מותר לומר לגוי 'חסום את פרתי ודוש בה'. הספק הוא - האם דוקא לגבי דיני שבת יש איסור 'שבות' דרבנן שלא לומר לנכרי לעשות מלאכה, משום ששבת חמורה שאיסורה סקילה, אבל בחסימה שאיסורה לאו, לא. או שאין הבדל וגם בחסימה יש איסור שבות של אמירה לנכרי.

ת"ש נכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום: הגמרא מדייקת שהישראל לא עובר על הלאו, אבל הוא כן עובר על איסור דרבנן של 'שבות'!

דחיי: בדין הוא דאיסורא וכו': באמת גם איסור אין כאן, אבל אגב שבסיפא במקרה שישראל דש בפרתו של נכרי כתבה הברייתא שהוא עובר על הלאו, גם כרישא היא כתבה את אותו מטבע לשון שהוא 'לא עובר על הלאו'.

תא שמע דשלחו ליה לאבוה דשמואל: בני ארץ ישראל שלחו שאלה לאביו של שמואל. מה הדין בשוורים שגונבים הגויים ליהודים ומסרסים אותם כדי שיהיו טובים לחרישה, ומחזירים אותם בחזרה לבעליהם. הגויים עושים זאת מאהבתם ליהודים בידעם שאסור להם לסרס את השוורים.

שלח להו: תשובה - היהודים עשו כאן 'הערמה' כי הגויים יודעים שהיהודים שמחים בכך שהם גונבים להם את השווירם ומסרסים אותם, וגם היהודים מודעים ל'גניבות' הללו והם מעלימים עין. ולכן יש לעשות להם 'הערמה' בחזרה ולקנוס את בעלי השווירים שלא יחרשו בהם אלא ימכרו אותם.

מוכח שגם באיסור לאו של סירוס יש איסור אמירה לנכרי!

דחייה: **אמר רב פפא:** בני ארץ ישראל סוברים שאסור ליבני נח' לסרס בעלי חיים, ולכן אם הם היו אומרים לגוים לסרס את השווירים הם היו עוברים על 'לפני עיוור לא תתן מכשול'. אבל לגבי חסימה שאין שום איסור לגויים לחסום, יתכן שיהיה מותר לומר להם לעשות זאת.

סבר רבא למימר: שעל הבעלים למכור את השור המסורס לשחיטה ולא לחרישה, כי אם ימכור אותו לחרישה הוא יהנה מהסירוס (משום ששור מסורס טוב יותר לחרישה ועולה יקר יותר). אמר לו אב"י מספיק שקנסת אותם שלא יהנו מהסירוס ויצטרכו למכור את השור.

פשיטא בנו גדול: פישטא שמותר לו למכור את השור המסורס לבנו הגדול, כי הוא נחשב כאדם אחר. השאלה היא האם מותר למכור לבנו הקטן?

מרימר ומר זוטרא: ויש אומרים ששני חסידים, היו מחליפים את השווירים המסורסים שלהם זה עם זה. (תוס' מכארים שהם לא ידעו כלל על מעשי הגויים, ובכל אופן החמירו על עצמם כדי שלא יבואו לחשוד בהם).

*

בעי רמי בר חמא: אם הושיב לכהמתו קוץ בפיה ואינה יכולה לאכול מן הדישה, האם עובר על איסור "לא תחסום" או לא? הגמ' שואלת מיד: אם הושיב לה הרי זו חסימה ממש ופשוט שעובר.

אלא ישב לה קוץ בפיה מהו: אלא השאלה היא מה הדין אם ישב לה (מאליו) קוץ בפיה ואינה יכולה לאכול מן הדישה, האם הוא חייב ליטול את הקוץ או לא?

הרביץ לה ארי מבחוץ מהו: הושיב אריה ליד מקום הדישה, ומחמת שמפחדת ממנו אינה אוכלת, האם עובר על איסור "לא תחסום"? גם כאן הגמ' אומרת שמדובר שהאריה רבץ שם מעצמו והשאלה היא האם מוטל עליו לסלקו משם.

העמיד בנה מבחוץ מהו: ומחמת ששומעת את קולו מתגעגעת אליו ואינה אוכלת.

היתה צמאה למים מהו: ואינה אוכלת מחמת הצימאון.

פרס לה קטבליא על גבי דישה מהו: פרס יריעת עור על התבואה והבהמה הולכת על גביו ואינה רואה את הדישה, האם על זה נאמר "לא תִּחְסַם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" או שכיון שהבהמה בכלל לא רואה שהיא דשה אין זה נקרא "דישו"?

פשוט מהא חדא: אפשר לפשוט את אחד מהספקות הנ"ל מכך שלמדנו בברייתא - מי שמשכיר את פרתו למישהו אחר, מותר למשכיר להרעיב את פרתו לפני שמשכירה כדי שתאכל מהדישה של השוכר. ומותר לבעל הבית (= לשוכר) לפתוח אגודה של שיבולים שכבר נידושו, ולפזר אותם לפני הבהמה מעל התבואה אותה היא דשה, כדי שלא תאכל מן הדישה הרבה. ע"כ הברייתא. ומכאן אפשר להוכיח שכשם שמותר לפזר שיבולים על הדישה כך מותר לפרוס קטבליא.

דחיה: שאני התם: במקרה של הברייתא הרי היא אוכלת ממה שפיזר לפניו וא"כ הוא לא 'חוסם' אותה, אבל כשהוא פורס קטבליא הוא 'חוסם' אותה מלאכול ואולי זה אסור.

דחיה נוספת: איבעית אימא: כוונת הברייתא שהוא מפזר לפניו את השיבולים לפני שהיא נכנסת לדוש, כדי שתמלא כריסה מהם לפני הדישה ולא תאכל כשהיא דשה, ולכן זה מותר.

בעא מיניה רבי יונתן מרבי סימאי: אם חסם אותה לפני שנכנסה לדוש, האם חייב להסיר ממנה את החסימה כשנכנסת לדוש או לא? צדדי הספק: התורה אמרה "לא תִּחְסַם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" והוא לא חסם אותה בשעת הדישה ולכן מותר, או שמא שכוונת התורה שאסור לדוש בשור שיש לו חסימה.

א"ל מבית אביך אתה למד: ענה לו רבי סימאי - אתה הרי כהן, וא"כ תלמד מבית אביך שנאמר לגביהם (= כלומר לגבי הכהנים) "וְיִן וְשֶׁכֶר אֶל תִּשְׁתֶּה אֹתָהּ וּבְיַיִךְ אֶתְּךָ בְּבִאכֶם אֶל אֱהֶל מוֹעֵד", וכי רק בבואכם אל אהל מועד אסור לכם לשתות יין? והרי נאמר בפסוק שלאחריו "וְלֹא־הִבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֵל וּבֵין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר", דהיינו שהטעם שאסור לכם לשתות יין הוא כדי שתדעו להבדיל בין עבודה קדושה לעבודה מחוללת, ואם מותר לכם לשתות יין מחוץ לאהל מועד וא"כ להיכנס כשאתם שתויים, הרי אתם שיכורים ולא תוכלו להבדיל! אלא בהכרח שכוונת התורה שבשעת ביאה לאהל מועד לא תהיו שיכורים, וא"כ גם כאן כוונת התורה שבשעת הדישה לא תהיה חסימה.

תנו רבנן, החוסם את הפרה והמזווג בכלאים פטור, ואינו לוקה אלא דש ומנהיג בלבד: כלומר החוסם את הפרה ולא הכניסה לדוש בה, וחבירו דש בה, חבירו חייב מלקות משום איסור "לא תִּחְסַם". וכן המחבר שור וחמור יחדיו לעגלה, ובא חבירו והנהיג איתם את העגלה, חבירו חייב מלקות משום איסור כלאיים של "לא תִּתְרַשׁ בְּשׂוֹר וּבְחֶמֶר יִתְדוּ". ע"כ הבריייתא. ומכאן הוכחה שאכן האיסור הוא לדוש בבהמה חסומה (וכן להנהיג או לחרוש בכלאיים) אבל אין איסור בעצם מעשה החסימה (או קשירת הכלאיים יחד).

איתמר חסמה בקול: כשהתכופפה לאכול גער בה ולכן לא אכלה. והנהיגה בקול: קשר שור וחמור יחד וגער בהם שילכו ומחמת כן הלכו.

עקימת פיו היא מעשה: עקימת פיו להשמיע את קול הגערה נחשבת ל'מעשה', והכלל הוא שלוקים על לאו שיש בו מעשה ולכן חייב מלקות.

קלא לא הוי מעשה: השמעת קול אינה נחשבת ל'מעשה', והכלל הוא שלא לוקים על לאו שאין בו מעשה ולכן פטור ממלקות.

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש, לא שאדם רשאי להמיר וכו': זו משנה במס' תמורה שאומרת - כולם יכולים להמיר, בין גברים ובין נשים (= הכוונה להחליף בהמה שהוקדשה לקרבן בבהמת חולין, וזה נקרא 'תמורה', שממיר את הקדושה שבבהמת הקרבן על בהמת החולין), וממשיכה שם המשנה ואומרת - שמה שאמרנו שכולם יכולים להמיר אין הכוונה שמותר לעשות כן, אלא אם המיר תמורתו חלה למרות שאסור לעשות כן וחייב מלקות. ע"כ המשנה שם.

והרי המרה זהו רק דיבור (= שאומר שבהמת החולין תהיה קדושה במקום בהמת הקרבן), ובכל אופן חייב מלקות, א"כ מוכח שעקימת פיו נחשבת למעשה, וכדברי רבי יוחנן ולא כריש לקיש!

א"ל הא מני ר' יהודה היא: ענה לו ריש לקיש - המשנה שם היא כדעת רבי יהודה הסובר שלוקים על לאו שאין בו מעשה.

קושיא: ומי מצית מוקמת לה כר' יהודה: וכי אפשר להעמיד את המשנה שם כרבי יהודה? והרי ברישא שם נאמר 'הכל ממירין', ואמרנו שם בגמ' ש'הכל' בא לרבות יורש, שאם המיר את קרבן אביו לאחר מיתת אביו ההמרה חלה, וזה אינו כדעת רבי

יהודה הסובר שישירש אינו ממיר (וכן אינו סומך את ידיו על קרבן אביו). וא"כ נמצא שהמשנה שם אינה כרבי יהודה!

תירוץ: האי תנא: המשנה שם נשנתה ע"י תנא שסובר כרבי יהודה בדבר אחד (= שלוקים על לאו שאין בו מעשה) וחולק עליו בדבר אחד (וסובר שישירש ממיר).

סדר הפרשת מעשרות:

1. תרומה גדולה (אחד ממאה) לכהן. 2. מעשר ראשון (עשר אחוז) ללוי. 3. הלוי מפריש מה'מעשר ראשון' שקיבל 'תרומת מעשר' (עשר אחוז) לכהן. 4. בשנים ב' ד' ה' של שמטה 'מעשר שני' (עשר אחוז) שאוכלים אותו בירושלים, ובשנים ג' ו' של שמטה 'מעשר עני' לעניים.